

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-6>

**SEMANTIC TRANSFORMATION OF BORROWINGS LEXEM
IN THE RUSSIAN LANGUAGE**

**СЕМАНТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАПОЗИЧЕНИХ ЛЕКСЕМ
У РОСІЙСЬКІЙ МОВІ**

Poliakova T. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Leading Researcher at the Department
of Languages of Ukraine,
O. O. Potebnia Institute of Linguistics
of the National Academy of Sciences
of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Полякова Т. М.

*кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу мов України,
Інститут мовознавства
імені О.О. Потебні Національної
академії наук України
м. Київ, Україна*

Anikina I. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Slavic Languages and Literature,
Pavlo Tychyna Uman State
Pedagogical University,
Uman, Cherkasy region, Ukraine*

Анікіна І. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янських мов та
зарубіжної літератури,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна*

Лексичне запозичення та освоєння іншомовної лексики – явище закономірне, яке викликається значною мірою потребами суспільства, необхідністю номінації всього нового, що з'являється у житті соціуму. В той же час процес запозичення зумовлює вплив лексико-семантичної системи мови на виникнення нових слів та їх значень, активізує зовнішні чинники, які сприяють їх появі. Перш за все видається цікавим семантичний рівень функціонального публіцистичного стилю, розширення та поглиблення змістової структури іншомовних слів, а отже, і специфічне сприйняття явищ, їх інтерпретація, оригінальність мислення, прагнення та можливість надавати лексичним одиницям різного роду значення та ін. Особливу роль при цьому відіграє комунікативний акт, який впливає на функціонування та розвиток означень запозичених слів. Зміни в будь-якій мовній сфері не можуть бути адекватно розглянуті та проаналізовані незалежно від суспільства, для появлення будь-якої семантичної варіативності запозиченої одиниці та її відповідника у мові-оригіналі необхідно, в першу чергу, зрозуміти

ті чинники, що затвердили та зберегли ці зміни, які є результатом мовної практики носіїв цієї мови, комунікантів, які спілкуються щоденно вічна-віч за конкретних обставин сучасного виру життя [3, с. 169–170].

Такі явища сприяють тому, що запозичене слово вміщує у свій зміст усю сукупність національно-специфічних видозмін, які були напрацьовані та закріплені в процесі спілкування. Наслідком стає більша чи менша відповідність іншомовних інновацій щодо значення лексеми-оригінала, неповний збіг за обсягом значень, диференціація в сполучуваності. Таким чином, навіть при схожих формах передавання поняттєвих значень у декількох мовах семантична сітка форм, що розглядаються, стає іноді відмінною, характерною саме для цієї мови. Не останню роль у цьому процесі має одвічна проблема адресанта (у вигляді інтенції або чіткого задуму): як правильно (а часто і образно) та якими засобами передати певну інформацію, щоб вона адекватно сприймалася і разом з тим висвітлювала нові аспекти реальності [1, с. 57–58].

Семантичні зміни, яких набуває запозичена лексема, можуть бути умовними, динамічними, реалізуватися за певних контекстуальних обмежень, вони не завжди одразу закріплюються лексикографічними виданнями, можуть фіксуватися в мовній практиці окремої (невеликої) групи людей. Однак надалі досліджувані лексико-семантичні варіанти набувають вільного та самостійного функціонування, особливо у похідних словах та у складі словосполучень. Так, у 90-і рр. ХХ ст. з'явилося нове слово *фол* (з англ. *fall, to fall* – «падіння; зниження; ухил; падати, спадати, гинути»). Зі значенням лексеми-оригіналу запозичення спочатку і закріпилося на сторінках преси та в інших засобах масової інформації: 'финансовая ситуация в столичном бюджете на грани *фола*' (1999 р.), тобто ситуація на межі 'падіння, загибелі'. Подальше вживання номінації призвело до того, що змістова близькість слів у сучасних англійській та російській мовах поступово втрачалася, порівняння їх семантики виявляло суттєві розбіжності: 'организовать *фол* мероприятий – задача несложная' (2003 р.). У наведених прикладах чітко простежується закріплення нового відтінка у значенні, а саме – 'зрив, зривати', що не належить до групи семантичних варіантів англійського *fall/to fall* у, так званому, чистому вигляді (тобто для вираження якого в мові-оригіналі наявні інші лексичні одиниці або фразові англійські дієслова).

Часткові розбіжності запозиченого слова з лексемою-оригіналом за своєю змістовою структурою в багатьох випадках є наслідком процесу детермінологізації спеціальної лексики, метафоричного вживання слів [2, с. 174]. Інколи це явище зумовлене розширенням або звуженням

лексичного значення інновації у мовній практиці, прагненням надати слову емотивного значення. Наведемо приклади. Метафоричне вживання спеціального технічного терміна *ламинировать* (нім. *Laminieren* – «прокатувати поміж валками щільний папір або картон з метою його ущільнення та надання глянцею») вийшло за рамки його термінологічного функціонування, лексема дістала значення узагальнюючої семантики – ‘зберігти щось на пам’ять шляхом нанесення на поліграфічну продукцію прозорої плівки’: ‘портрет політичного діяча необхідно *заламинировать* и повесить на стенку кабинета’ (2000 р.). Метафоричне вживання словотвірного похідного *конвертируемый* («Той, що має валютну цінність, може бути без перешкод обмінаний на іншу валюту»; «Той, що має міжнародне визнання, значення») (від *конвертировать*: нім. *konvertieren* < лат. *convertere*) призвело до актуалізації та закріплення в змістовій структурі слова компонента із значенням оцінки (*конвертируемый* – ‘добрий’, ‘придатний’, ‘потрібний’, відповідно *неконвертируемый* – ‘поганий’, ‘непридатний’, ‘непотрібний’): ‘наши женщины – страстные, любящие, непривередливые – ценятся во всем мире, а мужчины – *неконвертируемы*’ (2001 р.).

Оскільки адаптація іншомовних слів на лексико-семантичному рівні може охоплювати такі процеси, як узагальнення архісеми, узагальнення або скорочення диференційних сем у лексико-семантичній структурі слова, що проявляється в детермінологізації одиниць, генералізації понять-номінацій, дослідження семантичної адаптації запозичень поширюється на різноманітні сфери їхнього функціонування. Наприклад, іншомовне слово *бренд* (англ. *brand* – «торгівельний знак»; «фабрична марка») запозичується в 90-і рр. ХХ ст. для спеціалізації поняття у сфері комерції та економіки. Слово репрезентує термінологічну функцію (різновид номінативної) та замінює словосполучення; запозичення відображає прилучення пострадянських економічних структур до інтернаціональної (західноєвропейської) термінології: ‘владельцам торгового знака «Смак» не понравилось такое вольное обращение с популярным *брендом*’ (1999 р.). У процесі семантичного освоєння вказана лексична одиниця значно розширює своє значення: архісема вихідного лексико-семантичного варіанта узагальнюється (*бренд* – 1. «Торгова марка, товарний знак» → 2. «Відмітний знак, марка, символ, /спекулятивний/ імідж»). Запозичення активно функціонує в лексиці, притаманній політичній комунікативній сфері (або сфері політтехнологій): ‘политик позволил превратить себя в *бренд* и заработать на этом хорошие деньги’ (2002 р.),

‘хранители *бренда* компартии’ (2003 р.), ‘фраза президента, ставшая *брендом* политической эпохи’ (2004 р.) і т. д.; активним є її використання в контексті творчої діяльності (сфера кінематографа, літератури, театральнo-сценічного мистецтва): ‘под *брендом* кино без границ’ (2002 р.), ‘раскрутка *бренд-фамилии* артиста’ (2004 р.), ‘писатель стал всемирным *брендом*, не подлежащим дискредитации’ (2007 р.). Згодом стає можливим віднесення номінації та її похідних до загальновоживаної лексики, оскільки значення номінації поширюється на широке коло об’єктів, її використання фіксується у повсякденній мовленнєвій практиці: ‘Пизанская башня – главный *бренд* города’ (2010 р.), ‘тюльпаны – *бренд* Голландии’ (2012 р.), ‘я хочу быть *брендом* для правильных моментов жизни’ (2013 р.), ‘котлета по-киевски претендует на *брендовость*’ (2015 р.).

Отже, процес лексичного запозичення супроводжується тривалою семантичною адаптацією іншомовних слів, яка охоплює значні хронологічні прошарки. Цьому сприяє мовленнєва практика зі своєрідною специфікою «приживаності» іншомовних елементів, а також динаміка розвитку лексичного складу мови-реципієнта в цілому. Наведені приклади свідчать про те, що поле дослідження іншомовних лексем у російській мові (і ширше – у східнослов’янських мовах) справді є неосяжним та з урахуванням матеріалів лексикографічного типу потребує свого розгляду під певним кутом зору. Дослідження ж взаємозв’язку процесу запозичення та лексико-семантичної варіативності слів іншомовного походження важливе як для вивчення окремої мови, так і для контрастивної лінгвістики в цілому, подальшого зіставного дослідження декількох мов.

Література:

1. Бацевич Ф. Функционально-ономасиологическая лексикология: сущность, основные понятия, перспективы. *Studia Slavica Savariensia. Journal of Linguistics and Literary Sciences*. 1996. 1-2. С. 57–67.
2. Стишов О. А. Семантичні зміни в словах сучасної української мови як результат їх детермінологізації. *Проблеми зіставної семантики*. 1999. Вип. 4. С. 170–176.
3. Milroy James. *Linguistic variation and change*. Oxford : Basil Blackwell Ltd. 1992.